

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Malin Lindgren

Att tiga är guld

Den inte så neutrala neutralitetsprincipen inom Formel 1

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: VT 2023

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR.....	3
1 INLEDNING.....	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Frågeställningar	7
1.4 Avgränsningar.....	7
1.5 Metod och material	8
1.6 Forskningsläge.....	9
1.7 Disposition.....	10
2 IDROTTENS AUTONOMI	11
2.1 Inledning	11
2.2 En historisk tillbakablick.....	11
2.3 Relationen mellan idrotten och staten	13
2.4 Europakonventionens tillämplighet	15
3 FORMEL 1 OCH NEUTRALITETSPARADOXEN.....	18
3.1 Inledning	18
3.2 Federation Internationale de l'Automobile.....	18
3.2.1 FIA International Court of Appeal	19
3.3 Neutralitetsprincipen v. yttrandefriheten.....	19
3.4 Möjligheten att överklaga.....	22
3.4.1 Alternativ 1: Court of Arbitration for Sport	22
3.4.2 Alternativ 2: FIA International Court of Appeal.....	23
3.4.3 Alternativ 3: Allmän domstol.....	24
3.4.4 Alternativ 4: Europadomstolen.....	25
4 ANALYS.....	28
4.1 Slutord.....	30
KÄLLFÖRTECKNING	32

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING.....	36
-----------------------------------	-----------

Summary

The principle of neutrality is a well-established and important principle within the sports world. The freedom from political influences and the ability to remain neutral in political matter is founded on the wish to be an inclusive and accepting arena, where athletes compete on the same terms, regardless of political or religious background. The sport world's main objective is to be an impartial and just space, free from political and polarizing forces, where advantage is not given based on politics or religion. As such, the principle of neutrality is crucial for maintaining integrity and credibility, and to ensure that the sports world remains an arena of community, competition, and entertainment.

The international federation of motorsports, Federation Internationale de Automobile (FIA), has recently imposed stricter limitations on the freedom of expression for their athletes, based on the principle of neutrality. This creates a difficult balance between the athlete's obligation to remain neutral and the freedom of expression, and results in athletes being silenced regarding their political views and standpoints.

There is a consensus that FIA's autonomy and independence implies a freedom from judicial involvement from the states and a right to independently assess and decide on internal matter. The European Court of Justice, however, has recently clarified that while International Sports Federations are not bound by the European Convention, all member states have a responsibility to actively protect individuals from violations that may be committed by private actors, such as the FIA.

This study clarifies the difficult balance between the principle of neutrality and freedom of expression by examining the legal framework that shapes FIA's autonomous position in society, its relationship with human rights, and what possibilities drivers have to legally challenge FIA decisions that limits their freedom of expression.

Sammanfattning

Neutralitetsprincipen har sedan länge varit en starkt etablerad och mycket viktig princip på idrottens områden. Att stå fri från politiskt inflytande och att stå neutrala i politiska frågor grundar sig i viljan att vara en inkluderande och accepterande arena där alla idrottare kan tävla på lika villkor, oavsett politiska eller religiösa bakgrunder. Idrottsrörelsen vill vara en värld dit polariserande krafter inte når, där orättvisor inte finns och där förmåner inte ges på grund av politiska eller religiösa åskådningar. Neutralitetsprincipen är med andra ord avgörande för att upprätthålla idrottens integritet och trovärdighet och för att säkerställa att sporten förblir en arena för gemenskap, tävlan och underhållning.

Federation Internationale de l'Automobile (FIA), motorsportens internationella förbund, har nyligen tagit krafttag för att ytterligare begränsa yttrandefriheten för dess förare med hänvisning till neutralitetsprincipen. Viljan att stå neutral i politiska frågor innebär således att idrottare hindras från att yttra sina ståndpunkter och åsikter, och en svår balans mellan skyldigheten att vara neutral och rätten att uttrycka sig uppstår.

FIA:s självständiga ställning i samhället medför en allmän uppfattning om frihet från rättslig inblandning från staten och en möjlighet att självständigt utreda och bedöma sina interna angelägenheter. Europadomstolen har dock under senare år klargjort staters positiva ansvar att säkerställa rättigheter för alla inom dess jurisdiktion, inkluderat ansvar för internationella idrottsförbund. Studien utreder den svåra balansen mellan neutralitetsprincipen och Europakonventionens yttrandefrihet genom att studera de yttre ramar som skapar FIA:s autonoma ställning, dess förhållande till mänskliga rättigheter samt vilka rättsliga möjligheter förarna har att bestrida beslut som kränker yttrandefriheten.

Förkortningar

AEK	Athlitiki Enosis Konstantinoupoleos (”Idrottsföreningen Konstantinopel”)
ARISF	Association of IOC Recognised International Sports Federation
ASN	National Sporting Authority
BLM	Black Lives Matter
CAS	Court of Arbitration for Sport
CCAP	Cost Cap Adjudication Panel
EU	Europeiska unionen
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
F1	Formel 1
FIA	Federation Internationale de l’Automobile
FIFA	Federation Internationale de Football Association
FIG	Federation Internationale de Gymnastique
HBTQ	Homosexuella, bisexuella, transpersoner och queer
ICA	International Court of Appeal
IOK	Internationella olympiska kommitteen
ISC	International Sporting Code
IT	International Tribunal
LGBTQ	Lesbian, gay, bisexual, transgender and queer
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NOK	Nationell olympiskt kommittee
SK	Sportovní klub (Sport klubb)

SvJT	Svensk juridisk tidskrift
UEFA	Union of European Football Association
WKF	World Karate Foundation

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 13 september 2020, i Tuscan Grand Prix, Italien, vinner Lewis Hamilton, sjufaldig världsmästare i Formel 1, sitt 90:e race. Under prisceremonin bär han en t-shirt med texten ”Arrest the cops who killed Breonna Taylor” för att visa sitt stöd för Black Lives Matter rörelsen och anti-rasism.¹

Kort därefter svarar motorsportens internationella idrottsförbund, Federation Internationale de l’Automobile (FIA), med att införa nya regler som förbjuder förare att bära något annat än sin officiella förardräkt under prisceremonier och intervjuer.² Den nya regeln motiveras med hänsyn till idrottens politiska neutralitet vilken sedan länge varit etablerad i FIA:s stadgar och som vid tillfället förbjöd reklam och marknadsföring som kunde anses skadlig för FIA:s intressen, som stred mot lag eller moral, eller som kunde sätta sporten i vanrykte.³

Hamilton stöttades av sin arbetsgivare, Mercedes, som sa: ”We are not bringing politics into F1, these are human rights issues that we are trying to highlight and raise awareness of. There’s a big difference.”⁴

Hamilton och Mercedes argumenterade för sin rätt att uttrycka sig i frågor de ansåg viktiga medan FIA utövade sin möjlighet att förbjuda uttryck och åsikter de ansåg oförenliga med dess interna regelverk. Vad som komplicerade det hela för FIA var följande löfte att främja mänskliga rättigheter: ”The FIA shall promote the protection of human rights and human dignity, and refrain from manifesting discrimination...” och Hamilton undgick sanktioner för handlingen.⁵

¹ Noble (2020).

² FIA International Sporting Code (2021) art. 12.11.

³ FIA International Sporting Code (2021) art. 1.2 och 19.2.

⁴ Noble (2020).

⁵ FIA Statutes (2023) art. 1.2.

Åsikterna kring Hamiltons engagemang i politiska frågor går isär. Medan vissa hyllar honom som aktivist och för sina ställningstaganden, kritiserar andra honom för att dra in idrotten i politiska frågor som idrotten bör stå utanför. Hans handlingar anses strida mot den traditionellt mycket starka och viktiga neutralitetsprincipen som innebär att idrotten ska stå fri från politiskt inflytande och förhålla sig neutrala i politiska frågor.

För att sätta ner foten och förhindra situationer som den ovan beskrivna, stärkte FIA neutralitetsprincipen och förbudet mot politiska och religiösa uttalanden ytterligare inför säsongen 2023 genom införandet av art. 12.2.1.n i sitt interna regelverk.⁶ Yttrandefriheten, en mänsklig rättighet som FIA vill främja, får med andra ord stå till sidan för neutralitetsprincipen.⁷ De frågor som därmed uppstår är hur relationen mellan internationella idrottsorganisationer som FIA och yttrandefriheten ser ut, samt vilka rättsmedel Formel 1-förare har att ta till när de upplever att deras yttrandefrihet kränkts av det internationella förbundet.

1.2 Syfte

Det grundläggande syftet med uppsatsen är att undersöka förhållandet mellan idrottens autonomi och mänskliga rättigheter. Detta görs genom att specifikt belysa FIA och den internationella motorsporten för att utreda intressekonflikten mellan neutralitetsprincipen och yttrandefriheten.

Vidare syftar uppsatsen till att utreda vilka möjligheter, ur ett europeiskt människorättsperspektiv, Formel 1-förare har att rättsligt pröva och bestrida beslut som de anser kränker mänskliga rättigheter, med ett fokus på yttrandefriheten.

Neutralitetsprincipen har länge varit en grundläggande och mycket viktig princip för att säkra idrottens självständighet från politiskt inflytande och an-

⁶ FIA Guidance of the Principle of Neutrality (2023); FIA International Sporting Code (2023).

⁷ FIA Statutes (2023) art. 1.2.

vänds av FIA för att rättfärdiga förbud mot att uttrycka sig politiskt eller religiöst under idrottsevenemang. Hur denna neutralitetsprincip står i relation till den mänskliga rättigheten att fritt yttra sig samt den europeiska idrottens bundenhet till mänskliga rättigheter i stort ska därför utredas. Innebär idrottens autonomi och självbestämmanderätt att internationella idrottsförbund som FIA kan kränka mänskliga rättigheter och vad har Formel 1-förarna för möjligheter till rättslig prövning av ett sådant beslut? Området är oklart och målet med uppsatsen är därför att klargöra och förtydliga rättsläget.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå studiens syfte ska följande frågeställningar besvaras:

- Innebär idrottens autonomi att FIA, i sin roll som ett internationellt idrottsförbund, kan skapa regler som inskränker förarnas mänskliga rättigheter, specifikt yttrandefrihet?
- Vilka möjligheter har förarna inom FIA och Formel 1 att överklaga en eventuell sanktion med hänvisning till neutralitetsprincipen i art. 12.2.1.n International Sporting Code (ISC)?

1.4 Avgränsningar

Studien fokuserar på neutralitetsprincipen och dess relation till yttrandefriheten, specifikt inom Formel 1, då FIA stärkte neutralitetsprincipen inför årets säsong (2023). Eftersom FIA har sitt säte i Frankrike och således har att förhålla sig till fransk och europeisk rätt kommer endast europeisk idrott och dess relation till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) att behandlas. Rättsfall med kopplingar till andra europeiska idrottsförbund än FIA nämns för att belysa problematiken kring idrottens relation till staten och mänskliga rättigheter och för att tydliggöra praxis på området.

Uppsatsen redogör inte för fransk associationsrätt utan beskriver endast kortfattat FIA:s ställning under fransk rätt och med det möjligheten att ta upp tvister i nationell domstol.

Det finns flera relevanta och intressanta aspekter gällande förhållandet mellan idrotten och mänskliga rättigheter, till exempel den begränsade rätten till en rättvis rättegång och rätten till privatliv (specifik i dopingfrågor). Dessa rättigheter behandlas inte då studien fokuserar på neutralitetsprincipen och dess påverkan på idrottares rätt att fritt yttra sig.

1.5 Metod och material

För att studera och analysera rättsläget på ett sätt som besvarar frågeställningen behöver gällande rätt tolkas och beskrivas i enlighet med den rättsdogmatiska metoden.⁸ Med utgångspunkt i ett internationellt perspektiv, beskrivs idrottens autonomi och självbestämmande för att skapa en förståelse för internationella idrottsförbunds möjligheter till att skapa gällande rätt inom sin idrott. Utöver detta utreds internationella idrottsförbunds bundenhet till mänskliga rättigheter för att klarlägga idrottarnas möjligheter till rättslig prövning på området.

En undersökning av rättsliga avgöranden från idrottens skiljedomstol (CAS), FIA:s International Courts of Appeal (ICA), allmän domstol, och Europadomstolen görs för att belysa problematiken kring idrottens självstyrande funktion och dess påverkan på idrottsutövares mänskliga rättigheter. CAS och ICA:s avgöranden anses slutliga och icke-klanderbara. Den praxis som skapats, *lex sportiva*, anses dessutom vara bindande för internationella idrottsförbund och har företräde framför förbundens egna regler och stadgar. Den har således ställning som mycket stark rättskälla inom idrottens område. Avgörandena i sig är dock inte bindande för allmänna domstolar eller Europadomstolen om de skulle välja att ta upp ett mål till prövning.⁹

Bristen på praxis från allmänna domstolar kan uppfattas som ett problem, men ses i studien som vägledande i frågan om idrottens autonomi och särställning gentemot staten och allmänna domstolar.

⁸ Kleineman (2018) s. 21 ff.

⁹ Mitten (2014) s. 15.

Det är ont om kvalificerad rättsvetenskaplig forskning på området. Större delen av materialet för studien består av internationella artiklar. Viss svensk litteratur används för att skapa en bild av hur idrottsrörelsen fungerar. Material är också hämtat från idrottsrörelsen själv, i form av relevanta regelverk, stadgar och vägledande dokument. Dessa är nödvändiga för att beskriva idrottsrörelsen och dess beslut, men bör förstås hanteras med ett kritiskt förhållningssätt gällande dess status som rättskälla.

Hemsidor för till exempel FIA och IOK samt nyhetsartiklar har inte status som rättskälla. Dessa används endast för att beskriva organisationernas verksamheter eller belysa intressanta uttalanden.

1.6 Forskningsläge

Forskningsläget inom idrottsjuridik i stort, beskrivs som tämligen begränsat.¹⁰ Johan Lindholm, forskare på området, har skrivit om ämnet i sin bok 'Idrottsjuridik', och belyser då idrottsrörelsens relation till mänskliga rättigheter.¹¹

Det finns förhållandevis mycket skrivet om idrottsrörelsens autonomi och självbestämmande men doktrinen framstår ofta som ofullständig sett ur ett kritiskt perspektiv. Neutralitetsprincipen inom idrotten har behandlats i ett stort antal artiklar men neutralitetsprincipen inom motorsporten samt dess förhållande till yttrandefriheten har, enligt min utredning, inte behandlats mer ingående och specifik forskning på området saknas.

Europakonventionens effekt på medlemsstater och deras positiva ansvar för privata aktörer har studerats flitigare.¹²

¹⁰ Lindholm (2014) s. 13.

¹¹ Ibid s. 279–302.

¹² Bland annat av Vladislava Stoyanova, docent vid juridiska fakulteten vid Lunds universitet. Se <https://portal.research.lu.se/en/persons/vladislava-stoyanova/publications/>.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med att klarlägga idrottens autonomi och dess särskilda ställning i samhället för att skapa en bredare förståelse för FIA:s möjligheter att självständigt reglera motorsporten internationellt. Detta görs genom en beskrivning av autonomins uppkomst och hur den påverkar idrottens komplicerade förhållande till staten. Därefter beskrivs idrottens relation till Europakonventionen för att klarlägga ansvarsfrågan samt idrottens status under konventionen.

Slutligen presenteras neutralitetsprincipen inom FIA och Formel 1 samt dess inverkan på yttrandefriheten för Formel 1-förarna. Avsnittet belyser förarnas möjligheter att rättsligt bestrida sanktioner och beslut som grundar sig i neutralitetsprincipen och som begränsar yttrandefriheten.

2 Idrottens autonomi

2.1 Inledning

För att förstå idrottens relation till mänskliga rättigheter och yttrandefriheten måste det komplicerade förhållandet mellan idrottsrörelsen och staten först beskrivas. I detta kapitel ges därför en kort tillbakablick på idrottens autonomi och möjlighet att styra sina interna angelägenheter, följt av en redogörelse för hur idrottsrörelsen förhåller sig till staten och Europakonventionen.

2.2 En historisk tillbakablick

The goodwill of all the members of any autonomous sport grouping begins to disintegrate as soon as the huge, blurred face of that dangerous creature known as the state makes an appearance.¹³

Synen på idrottsrörelsen som en ideell folkrörelse, med näst intill fullständig rätt till självbestämmande gällandes dess interna strukturer och regelverk, sträcker sig långt tillbaka i tiden. Citatet ovan från Pierre de Coubertin, grundare av Internationella Olympiska Kommittén (IOK), daterat 1909, lade grunden för autonomi och självbestämmande som ideal för idrottsrörelsen. Den bärande tanken var att medlemmar i IOK representerade den olympiska rörelsen i sin stat och inte staten i sig. De skulle med andra ord vara fria från politiskt och ekonomiskt inflytande vilket klargjordes i den Olympiska stadgan från 1949 som fastställde kravet på att nationella olympiska kommittéer (NOK) skulle vara helt självständiga och autonoma för att erkännas av IOK.¹⁴ År 1955 utvecklades regeln genom att specificera att NOK:s var tvungna att, utöver självständighet och autonomi, vara helt skilda från politiskt, religiöst eller kommersiellt inflytande. Tre år senare infördes dessutom möjligheten för IOK att utesluta NOK:s som bryter mot den politiska, ekonomiska och kommersiella självständigheten.¹⁵

¹³ Serby (2017) s. 1; Norberg & Lindholm (2021) s. 55; Chappelet (2010) s. 15.

¹⁴ IOK Olympic Rules (1949) Rule nr. 25.

¹⁵ Chappelet (2010) s. 13.

Idag beskrivs idrottens separation från den nationella och internationella politiken som en absolut förutsättning för att bevara idrottens värderingar och integritet, och är närmst en besatthet för idrottsorganisationer.¹⁶ I sina stadgar beskriver IOK sin mål att "...protect its independence, to maintain and promote its political neutrality and to preserve the autonomy of sports", och fastställer samtidigt att idrotten ska stå fri från politik och den lagstiftande makten trots det faktum att idrotten lever och fungerar inom ramarna för samhället. Idrotten ska innefatta såväl de rättigheter som skyldigheter som följer av autonomi, inkluderat friheten att etablera och kontrollera idrottsliga regler, att fritt bestämma om organisationers struktur och styre, att ha fria val utan yttre påverkan samt skyldigheten att säkerställa principen om god förvaltning.¹⁷

Numera är det inte längre enbart idrottsrörelsen som skyddar sin rätt till självständighet och autonomi. I förbindelse till Nicefördraget uttalade Europeiska rådet sitt stöd för idrottens autonomi och rätt att organisera sig på det sätt som bäst anses reflektera dess mål. Samtidigt sa Europeiska rådet att idrotten endast får göra så inom ramen för nationell rätt och utifrån en demokratisk och transparent grund.¹⁸

Sedan 2014 har även Förenta nationerna stöttat idrottsrörelsens autonoma ställning genom sitt uttalande om idrotten som ett medel för utbildning, hälsa, utveckling och fred.¹⁹

Samtidigt som idrottsrörelsen åtnjuter autonomi och självstyre, måste den samspela med både nationella och internationella regelverk. Trots detta finns det inte några förordningar eller direktiv som harmoniserar området inom Europa och idrotten fortsätter att föra en kamp för självständighet och frihet från politiken.

¹⁶ Chappelet (2010) s. 15; Schwab (2018) s. 221; IOK Olympic Charter (2021) s. 8 p. 5.

¹⁷ IOK Olympic Charter (2021) s. 8 p. 5 & s. 13 p. 5.

¹⁸ Europeiska rådet (2000) Bilaga IV p. 7; Chappelet (2010) s. 18.

¹⁹ Förenta nationerna Resolution A/RES/69/6, s. 5 p. 8.

2.3 Relationen mellan idrotten och staten

Å ena sidan är idrottsrörelsen en fri och föreningsdemokratiskt uppbyggd folkrörelse med rätt att självständigt utforma sin verksamhet. Å andra sidan är idrottsrörelsen en stor och viktig samhällsaktör som engagerar och aktiverar betydande delar av den svenska befolkningen.²⁰

Idrottsrörelsens självständiga normbildning är till stor del kopplat till den både internationellt etablerade, och i Sverige grundlagsstadgade, föreningsfriheten.²¹ Som framgår av det tidigare kapitlet föranleder dock inte detta ett absolut undantag från gällande rättsregler, vilket leder till frågor om i vilken utsträckning föreningsfriheten och självbestämmanderätten har företräde framför andra intressen, som till exempel yttrandefriheten.

Grundtanken för systemet är att alla organisationer inom en stat är underordnade de regler och normer som utgör gällande rätt. De regler som internationella idrottsförbund ställer upp måste med andra ord följa tvingande rättsregler och sådan rätt kan inte avtalas bort.²² Å andra sidan innebär medlemskap i förbundet ett civilrättsligt avtal som reglerar rättigheter och skyldigheter parterna emellan. Då majoriteten av de internationella idrottsförbund som finns i Europa fungerar som en ideell förening (även om flera olika typer av associationer existerar) är dess interna regelverk en privat angelägenhet som staten till stor del står utanför.²³ Detta tankesätt lägger också grunden för uppfattningen att idrottens regelverk inte bör tolkas av allmänna domstolar vilka traditionellt har avhållit sig ifrån att döma i materiella frågor gällande idrottens interna verksamhet. Exakt vilka kriterier som ska vara uppfyllda för att en allmän domstol ska pröva ett idrottsligt fall är oklart och en bedömning görs från fall till fall. HD har anfört att en materiell prövning av tvister på idrottsområdet innebär ett stort ingrepp i idrottens rätt att självständigt lösa

²⁰ Norberg & Lindholm (2021) s. 49.

²¹ Lindholm (2014) s. 39; Malmsten (1995) s. 497.

²² AEK Athens & SK Slavia Prague v. UEFA (1999) para 156; Lindholm (2014) s. 23–24.

²³ Di Marco (2021) s. 624.

sina tvister och begränsat domstolen till att endast kontrollera att allt gått rätt till utifrån idrottens interna regelverk.²⁴

Genom användandet av skiljedoms klausuler är idrottsrörelsen tydlig med sin vilja att stå fri från prövning av allmänna domstolar. Klausulerna som oftast finns i de internationella förbundens stadgar, binder både organisationen och medlemmarna till att avgöra tvister genom idrottens egna tvisteprovande organ, till exempel Court of Arbitration for Sport (CAS), som både tillämpar och skapar idrottens regler och rättspraxis, så kallade *lex sportiva*.²⁵ CAS är dessutom av åsikten att den civilrättsliga prägeln på avtalet mellan medlemmen och det internationella förbundet tillåter en mycket stor frihet för förbundet att på egen hand, och utan statligt inflytande, bestämma vilka skyldigheter dess medlemmar är bundna av. Medlemskapet är alltså inte ett anställningsavtal och aktualiserar inte arbetsrättsliga regler. Medlemmar som inte vill vara bundna av medlemskapets skyldigheter har som enda alternativ att avsluta sitt medlemskap.²⁶

CAS är viktigt att belysa eftersom dess avgöranden accepteras som både bindande och vägledande inom idrottsrörelsen.²⁷ FIA har dock inte någon skiljedoms klausul som förbinder dem att använda CAS (i annat än dopingfrågor) utan har ett internt tvistlösningsorgan, FIA International Court of Appeal (ICA), som behandlar tvister inom motorsporten.²⁸

Det diffusa förhållande till staten, det frivilliga medlemskapet, samt den bristande möjlighet till rättslig prövning i allmän domstol ger följaktligen internationella idrottsförbund mycket stora möjligheter att skapa i princip vilka regler som helst, inom vissa tämligen otydliga ramar. Det innebär samtidigt att idrottare är tvingade att följa idrottsförbundets regler om de vill kunna utöva sin idrott.

²⁴ Lindholm (2014) s. 52; NJA 1990 s. 687; NJA 2001 s. 511.

²⁵ Duval (2022) s. 1; Casini (2012) s. 163; Pérez Gonzáles (2022) s. 154.

²⁶ Jibril Rajoub v. FIFA (2019), para 94; Duval (2022), s. 144.

²⁷ Nafziger (2012) s. 55-61.

²⁸ FIA International Court of Appeal (2023); Sheikh Khalid Al Qassimi & Abu Dhabi Racing Team v. FIA (2015) s. 1.

2.4 Europakonventionens tillämplighet

Det otydliga förhållandet mellan internationella idrottsförbund och staten gör idrottens relation till mänskliga rättigheter komplex och svårtolkad. Europakonventionen är ett folkrättsligt traktat som endast binder medlemsstaterna. Enligt dess första artikel skapar denna vertikala effekt ett skydd för medlemsstaternas individer gentemot rättighetskränkningar från statens sida.²⁹

Internationella idrottsförbund, så som FIA, tillhör inte den statliga verksamheten utan verkar som privat aktör och samarbetar med nationella idrottsförbund. Dessa består i sin tur av samarbeten mellan regionala idrottsorganisationer, ligor och klubbar. Status som privat aktör innebär att Europakonventionens vertikala effekt inte har någon direkt inverkan på FIA eftersom endast medlemsstater kan hållas ansvariga för överträdelser av mänskliga rättigheter.³⁰ Frågan uppstår då om idrottsförbund som FIA är fria att skapa regler och vidta handlingar som kränker mänskliga rättigheter utan att löpa någon risk för att ställas till svar?

Idrottens skiljedomstol, CAS, har upprepade gånger angett att Europakonventionen inte är tillämplig i disciplinära tvister mellan privata aktörer.³¹ Att CAS inte är en domstol för mänskliga rättigheter råder det inga tvivel om. Skiljedomstolens roll är att tolka och implementera idrotternas egna regelverk för att lösa tvister genom medling och skiljedom. CAS ansåg därför länge att de inte kan tillämpa Europakonventionen eftersom mänskliga rättigheter endast skyddar individer mot staten och dess organ, och därmed inte utgör ett skydd mellan privata aktörer såsom internationella idrottsförbund och dess

²⁹ Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rom 4 november 1950, SÖ 1952:35; se även lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

³⁰ Duval (2022) s. 133; Di Marco (2021) s. 625.

³¹ Fédération Française de Natation v. Ligue Européenne de Natation (2010) para 15; Xavier and Everton FC v. UEFA (2021) referens till art. R47 i CAS-koden; Amandou v. FIFA (2012) para 23.

medlemmar.³² Detta har uttryckts i CAS avgöranden på bland annat följande sätt:

The fundamental rights and procedural guarantees granted by international treaties for the protection of human rights are not meant to apply directly in private relations between individuals and therefore are not applicable in disciplinary cases judged by private associations.³³

Tolkningen är tydligt grundad i den etablerade synen på Europakonventionens vertikala effekt mellan konventionen och medlemsstaterna. I *Jibril Rajoub v. Federation Internationale de Football Association (FIFA)* fastställde CAS idrottsförbundens rätt att bestämma dess interna angelägenheter och att medlemskapets frivillighet medför att medlemmarna utan förbehåll förbinder sig till förbundets regler. Vill idrottaren inte vara bunden av förbundets regelverk har idrottaren som enda alternativ att avsluta sitt medlemskap.³⁴

Vid en överprövning av ett CAS-avgörande uttalade sig den schweiziska överdomstolen, Bundesgericht, om ansvaret för idrottares rättigheter och menade att ansvaret för rättighetskränkningen i målet inte föll på staten, eftersom det var idrottsförbundet och inte staten som vidtagit den rättighetskränkande handlingen. Förbundet kunde inte heller hållas ansvarig på grund av sin obundenhet till Europakonventionen.³⁵

Det har dock argumenterats för en så kallad horisontell effekt av Europakonventionen, vilket skulle aktualisera staternas ansvar även för privata rättssubjekts handlande.³⁶ Det finns alltså indikationer på att en stat bör vidta aktiva åtgärder för att säkerställa att mänskliga rättigheter inte kränks av idrottsförbund. I *Mutu & Pechstein v. Switzerland 2018*, bekräftade Europadomstolen att staters tysta medgivande till handlingar som utförs av privata aktörer och

³² *Fédération Française de Natation v. Ligue Européenne de Natation* (2010) para 15.

³³ *Amandou v. FIFA* (2012) para 23.

³⁴ *Jibril Rajoub v. FIFA* (2018) para 94.

³⁵ *Hillestad* (2012) s. 388.

³⁶ *Di Marco* (2022) s. 625–626; *Lindholm* (2014) s. 285–288.

som kränker en annan individs rättigheter enligt Europakonventionen kan engagera statens ansvar enligt konventionen.³⁷ Avgörandet erkänner inte någon faktiskt horisontell effekt av Europakonventionen men anger att stater har en skyldighet att ansvara för att privata aktörer inte kränker mänskliga rättigheter. Trots Europakonventionens grundläggande syfte att skydda individer från inskränkningar av rättigheter från medlemsstaten sida, har konventionen således enligt praxis ett vidare tillämpningsområde och ålägger medlemsstater ett positivt ansvar att genom aktiva åtgärder förhindra att privata aktörer kränker individers rättigheter. En eventuell talan kan därför endast riktas mot medlemsstaten, inte det internationella idrottsförbundet i sig. I praktiken torde dock detta innebära att internationella idrottsförbund som är inrättade i en medlemsstat till Europakonventionen bör respektera de mänskliga rättigheter som konventionen utgör, trots att det inte finns någon direkt bundenhet till traktatet.

³⁷ Mutu & Pechstein v. Switzerland, no. 40575/10 and 67474/10, ECtHR 2018.

3 Formel 1 och neutralitetsparadoxen

3.1 Inledning

Tidigare kapitel har redogjort för idrottens autonomi och förmåga att självständigt bestämma sina regelverk och interna förhållanden, samt den europeiska idrottens relation till mänskliga rättigheter, specifikt Europakonventionen.

För att belysa problematiken med ett exempel tar detta kapitel en närmare titt på intressekonflikten mellan neutralitetsprincipen och yttrandefriheten inom den internationella motorsporten och FIA, samt den begränsade möjligheten till rättslig prövning för Formel 1-förare.

3.2 Federation Internationale de l'Automobile

FIA är den organisation som reglerar och styr den internationella motorsporten, inkluderat Formel 1. Organisationen har sitt säte i Frankrike och är registrerad som en ideell förening med 244 medlemsorganisationer inkluderat nationella federationer och nationella motorsportsklubbar och associationer. Placeringen i Frankrike innebär att organisationen formellt lyder under fransk lag och EU-lagstiftning, men statusen som ideell förening innebär, som tidigare klargjorts, att FIA är en icke-statlig aktör som är fri att bestämma hur organisationen ska struktureras samt vilka regler som ska gälla internt.³⁸

Motorsporten är inte en olympisk sport och FIA är därför inte en renodlad medlemsorganisation inom IOK utan är en så kallad ARISF-medlem (Association of IOC Recognised International Sports Federation). Detta innebär att FIA erkänns av IOK och att de båda organisationerna samarbetar för att främja idrottens utveckling.³⁹ Relationen till IOK är viktig då den medför att

³⁸ The FIA.

³⁹ ARISF members.

FIA förbinder sig till vissa kriterier, bland annat självständighet och neutralitet men också främjande av mänskliga rättigheter.⁴⁰

3.2.1 FIA International Court of Appeal

År 2010 etablerade FIA ett eget tvistlösningssystem sammansatt av International Tribunal (IT) och International Court of Appeal (ICA). IT utgör en första instans för tvistelösning och består av 36 domare som tillämpar och tolkar FIA:s stadgar. Dessa domare väljs av FIA:s generalförsamling efter att ha nominerats av FIA medlemmar, FIA kommissionen eller en grupp av minst fem FIA idrottare.⁴¹ Beslut från IT kan överklagas till ICA som utgör FIA:s slutliga överklagandenämnd. Även ICA tillämpar och tolkar FIA:s interna regelverk och består av 36 domare som valts av FIA:s generalförsamling på samma sätt som för IT.⁴² FIA anger att både IT och ICA är självständiga domstolar, fristående från FIA:s organisation i övrigt och har inte någon skiljedoms klausul för tvistelösning i CAS (annat än för dopingfrågor).⁴³

3.3 Neutralitetsprincipen v. yttrandefriheten

Europakonventionens tionde artikel utgör en rätt för individer inom en medlemsstat att fritt yttra sig. Rätten innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning. Yttrandefriheten beskrivs som grunden till ett demokratiskt samhälle, men är inte absolut.⁴⁴ Europakonventionen erkänner nämligen en relativt vid tolkningsmöjlighet (margin of appreciation) gällande yttrandefriheten, där olika intressen vägs mot varandra.⁴⁵ Som redogjorts för tidigare i uppsatsen, är internat-

⁴⁰ ARISF Statutes (2021) art. 8.

⁴¹ FIA International Tribunal (2023); FIA Judicial and disciplinary rules (2023) art. 1.2 & Chapter 4 preamble.

⁴² FIA International Court of Appeal (2023); FIA Judicial and disciplinary rules (2023) art. 1.2 & Chapter 4 preamble.

⁴³ FIA Judicial and disciplinary rules (2023) art. 1.1.

⁴⁴ Di Marco (2021) s. 620.

⁴⁵ Bakircioglu (2007) s. 717.

ionella idrottsförbund, så som FIA, inte bundna av Europakonventionen eftersom konventionen i första hand skyddar individer gentemot rättighetskränkningar från medlemsstatens sida.

Denna obundenhet möjliggör för IOK och FIA att förbjuda politiska och religiösa uttalanden och aktiviteter under sina event. Förbudet grundar sig i neutralitetsprincipen och viljan att stå fri från politiskt inflytande. Bakgrunden till neutralitetsprincipen är att idrotten ska vara en värld av samhörighet där det som förenar människor är deras passion och intresse för idrott, inte politiska eller religiösa övertygelser. Förbudet syftar alltså till att undvika polarisering, konflikter och spänningar mellan människor och i stället sträva efter opartiskhet och gemenskap. Denna regel har, inom idrottsrörelsen i stort, länge varit accepterad som ett absolut förbud utan möjlighet att bestrida.⁴⁶

När då förare inom Formel 1 i större omfattning började utnyttja sin plattform för att nå ut med politiska budskap valde FIA att ta till hårdare tag för att stärka neutralitetsprincipen. År 2021 införde FIA ett krav på att förarna inte bär något annat än den officiella racedräkten under prisceremonier och pressträffar, för att förhindra förarna från att bära kläder med politiska budskap. Den nya regeln motiverades med hänsyn till idrottens politiska neutralitet samt dåvarande artikel 19.1 ISC, som angav att ”advertising shall not be accepted if it is prejudicial to the interests of the FIA, contrary to law or morality or likely to bring the sport into disrepute”. Den senare artikeln gav FIA stor befogenhet att tolka och avgöra vilka former av reklam som accepterades och hade som syfte att förhindra att motorsporten användes som en plattform för politiska budskap.⁴⁷

Inför säsongen 2023 valde FIA att befästa neutralitetsprincipen ytterligare med följande motivering:

The participants in International Competitions are part of a global community with different views, lifestyles and values. To ensure

⁴⁶ Di Marco (2021) s. 633-634.

⁴⁷ FIA International Sporting Code (2021) art. 19.2.

respect for this diversity, it is fundamental that motor sport remains neutral and thus separate from and free of political, religious, or personal interference.⁴⁸

Artikel 12.2.1 i FIA:s ISC anger förbud och lyder enligt följande:

12.2.1 Any of the following offences, in addition to any offences specifically referred to previously or subsequently, shall be deemed to be a breach of these rules:

(...)

12.2.1.n The general making and display of political, religious and personal statements or comments notably in violation of the general principle of neutrality promoted by the FIA under its Statutes, unless previously approved in writing by the FIA for International Competitions, or by the relevant ASN for National Competitions within their jurisdiction.

Neutralitetsprincipen, som den kommer till uttryck i FIA:s stadgar och ISC står alltså i direkt konflikt med Europakonventionens yttrandefrihet och med FIA:s eget löfte att respektera och främja mänskliga rättigheter.⁴⁹ Bestämmelsen specificerar inte exakt vilka handlingar som anses förbjudna utan bedömningen sker utifrån omständigheterna i varje enskilt fall. Att FIA därmed på förhand kan avgöra vilka handlingar eller värderingar som är godkända att uttrycka innebär en absolut kontroll av de åsikter som sprids till allmänheten. Paradoxalt kan alltså förbundet själv bryta mot neutralitetsprincipen genom att godkänna sådana politiska eller religiösa uttalanden som de anser gynnar förbundets relationer eller står i linje med de åsikter och värderingar som förbundet vill uttrycka.

⁴⁸ FIA Guidance on the Principle of Neutrality (2023).

⁴⁹ FIA Statues (2023), Art. 1.3.

3.4 Möjligheten att överklaga

3.4.1 Alternativ 1: Court of Arbitration for Sport

Eftersom FIA inte har någon skiljedomsklausul till CAS har Formel 1-förarna inte någon möjlighet att överklaga FIA:s beslut till CAS (annat än i dopingfrågor). Eftersom CAS avgörande anses utgöra gällande rätt (lex sportiva) inom idrotten är det dock värt att nämna hur CAS tidigare ställt sig i frågor gällande yttrandefriheten. Detta har endast prövats i ett fåtal fall, och framför allt gällande rätten att kritisera idrottsförbund och andra aktörer inom idrotten.⁵⁰

I målet *Irina Deleanu v. Federation Internationale de Gymnastique (FIG)* angav CAS att rätten att yttra sig inte är absolut och att friheten inte undantar personen från konsekvenser i form av förtal. Deleanu hade under en tv-sänd intervju anklagat en annan idrottare för att ha mutat sig till en plats i den olympiska truppen. I skiljedomen tillämpade CAS de kriterier som utarbetats i Europakonventionen art. 10(2) och angav att yttrandefriheten bär med sig både rättigheter och skyldigheter. En proportionalitetsbedömning måste därför göras i varje enskilt fall. CAS kom fram till att uttalandet inte kunde rättfärdigas med hänvisning till yttrandefriheten och sanktionerna mot Deleanu fastställdes.

I *George Yerolimpos v. World Karate Federation (WKF)* angav CAS två viktiga begränsningar till friheten att yttra sig; 1) yttrandet måste vara tillåtet enligt lag och, 2) yttrandet får inte gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå ändamålet.⁵¹ CAS fastställde rätten att öppet kritisera sitt internationella idrottsförbund. Det konstaterades dock att Yerolimpos, som visserligen inte agerade i ond tro eller i strid mot lagen, hade ignorerat de interna kanaler som

⁵⁰ *George Yerolimpos v. WKF* (2014) para 116; *Irina Deleanu v. FIG* (2013) para 48–62.

⁵¹ *George Yerolimpos v. WKF* (2014) para 117.

fanns för kritik, hade sagt mer än vad som var nödvändigt för att uppnå ändamålet, samt att hans uttalanden uppenbart skulle resultera i stor skada för WKF:s image och därför inte skyddades av yttrandefrihet. Sanktionerna mot Yerolimpos bedömdes vara rättfärdigade och proportionerliga.⁵²

Skiljedomen antyder således att rätten att yttra sig bör ställas i relation till den skada som eventuellt kan uppstå för förbundet på grund av yttrandet, trots att uttalandet i sig är sant och lagenligt. Detta står i direkt kontrast till den traditionella synen på yttrandefrihet som ett medel för att uttrycka och synliggöra orättvisor.

Målet tyder på att internationella idrottsorganisationer besitter mycket stor tolkningsrätt (margin of appreciation) och värderingutrymme vid avgöranden angående idrottarnas rätt att öppet uttrycka sina åsikter.

Europadomstolen har nyligen avgjort vägledande mål kopplat till yttrandefriheten för idrottare i Europa (se under 3.4.4 nedan). I tiden därefter har yttrandefriheten inte varit föremål för prövning i CAS. Det är därför oklart hur CAS kommer att anpassa sig till Europadomstolens avgöranden framöver. Klart är dock fortfarande att CAS i första hand har som uppgift att tolka och implementera idrottsförbundens förhållande till dess egna regler och stadgar.

3.4.2 Alternativ 2: FIA International Court of Appeal

FIA ICA löser tvister inom motorsporten genom att tillämpa och tolka FIA:s stadgar och ISC. ICA har förstås inte jurisdiktion på området mänskliga rättigheter och har således inte behörighet att tillämpa och tolka Europakonventionen. I dagsläget har ICA inte prövat någon tvist med hänsyn till art. 12.2.1.n ISC och inte heller någon tvist som rör Formel 1-förarens rätt att yttra sig eller som på något annat sätt har koppling till mänskliga rättigheter. Det finns således inte något vägledande beslut på området.

⁵² Ibid.

ICA har behörighet att höra fyra olika typer av tvister; 1) gällande idrottsliga beslut, 2) gällande beslut som tagits av IT, 3) gällande beslut som tagits av Cost Cap Adjudication Panel (CCAP), och 4) gällande tolkningen eller tillämpningen av FIA:s stadgar.⁵³ Därmed har ICA inte behörighet att bedöma om regler eller beslut är lämpliga eller förenliga med nationell rätt eller mänskliga rättigheter. ICA har heller inte behörighet att pröva tvister angående beslut som är grundande i International Sporting Code.

Art. 12.2.1.n gällande begränsningen av yttrandefrihet är en regel i FIA International Sporting Code och inte uttryckt i FIA:s stadga. En Formel 1-förare kan därför inte driva en tvist om art. 12.2.1.n i ICA utan måste i så fall göra gällande att beslutet strider mot eller på annat sätt är oförenligt med FIA:s löfte i stadgan att främja mänskliga rättigheter.

Eftersom FIA har ett synnerligen stort tolkningsföreträde och ICA endast har att bedöma om FIA har hållit sig till stadgan är det mycket osannolikt att en Formel 1-förare skulle vinna framgång med en sådan talan.

3.4.3 Alternativ 3: Allmän domstol

Trots att FIA anger att ICA:s beslut är slutgiltiga och bindande, kan dessa överklagas till Frankrikes allmänna domstolssystem, specifikt till Tribunal de Grande Instance.⁵⁴ Domstolen har då att avgöra om beslut som fattats av FIA ICA står i strid mot lag, men prövar inte annars frågan i sak.⁵⁵ Med hänvisning till föreningsrätten och den civilrättsliga prägeln på medlemskapet i det internationella idrottsförbundet är den grundläggande tanken hos allmänna domstolar att internationella idrottsförbund har disciplinär kontroll över sina medlemmar och besitter makten att sanktionera de som brutit mot förbundets regler och stadgar.⁵⁶

Yttrandefriheten för Formel 1-förare (eller andra idrottare) har enligt min undersökning inte prövats av allmänna domstolar i Frankrike men med tanke

⁵³ FIA Judicial and disciplinary rules (2023) art. 9.1.

⁵⁴ Sheikh Khalid Al Qassimi & Abu Dhabi Racing Team v. FIA (2015) s. 5.

⁵⁵ Winter (2021).

⁵⁶ Lindholm (2014) s. 52; NJA 1990 s. 687; NJA 2001 s. 511.

på den mycket starka autonoma ställning FIA besitter, FIA:s obundenhet till Europakonventionen, och allmänna domstolars traditionella avhållsamhet i att döma i idrottsliga tvister, kommer en Formel 1-förare sannolikt ha svårigheter att nå framgång med en talan om yttrandefriheten gentemot FIA.

3.4.4 Alternativ 4: Europadomstolen

Som nämnts i uppsatsens inledande kapitel har Europakonventionen vertikal effekt och binder endast medlemsstaten. I praktiken har dock konventionen ett vidare tillämpningsområde och ålägger stater ett positivt ansvar att säkerställa att dess privata aktörer inte kränker mänskliga rättigheter. Genom avgörandet *Mutu & Pechstein v. Switzerland* har Europadomstolen banat väg för idrottare vars rättigheter kränkts av internationella idrottsförbund, genom att fastställa det positiva ansvaret för medlemsstater. Det råder alltså inte någon tvekan om att FIA inte kan hållas ansvarig av Europadomstolen för rättighetskränkningar på grund av dess obundenhet till konventionen. Däremot åligger det Frankrike att ansvara för att FIA följer det skydd för mänskliga rättigheter som Frankrike är bundet av.⁵⁷

Möjligheten att ålägga medlemsstater skyldigheten att skydda individer från privata aktörers handlingar hänvisas till Europakonventionens första artikel som anger att medlemsstaten ska säkerställa rättigheter och friheter för alla inom dess jurisdiktion.⁵⁸

Europadomstolen har dock fastställt två viktiga kriterier för att en medlemsstat ska kunna hållas ansvarig för en privat aktörs kränkning av mänskliga rättigheter: 1) vetskapstillstånd, och 2) ett orsakssamband mellan statens handlande och rättighetskränkningen.⁵⁹ Staten ska med andra ord vara medveten om, eller borde vara medveten om, en faktisk rättighetskränkning eller en verklig och nära förestående risk för en rättighetskränkning orsakad av en

⁵⁷ *Mutu & Pechstein v. Switzerland*, no. 40575/10 and 67474/10, ECtHR 2018; Shinohara (2021) s. 334.

⁵⁸ Europakonventionen, art. 1.

⁵⁹ Stoyanova (2020); Lavrysen (2014) s. 169–170; Conforti (2004) s. 134.

privat aktör inom statens jurisdiktion.⁶⁰ Dessutom ska det finnas ett orsaks-samband mellan statens handlande och den privata aktörens kränkning av mänskliga rättigheter.⁶¹ Båda kriterierna ställer tämligen höga krav för att det positiva ansvaret ska aktiveras och kan utgöra svårigheter för Formel 1-förare att nå framgång med sin talan, eftersom idrottens starka autonomi och föreningsrätt innebär att stater inte blandar sig i internationella idrottsförbunds interna angelägenheter.

Stöd för en eventuell talan kan dock Formel 1-förare finna i tre tämligen färskas avgöranden från Europadomstolen; *Sedat Doğan v. Turkey*, *Naki and Amed Sportif Faaliyetler Kulübü Derneği v. Turkey* och *Ibrahim Tomak v. Turkey*.⁶² I alla tre mål hade kärandena sanktionerats av det turkiska fotbolls-förbundet för uttalanden de gjort på sociala medier samt under en tv-sänd intervju. Uttalandena klassificerades som ”politiska” av det turkiska fotbolls-förbundet som angav att sådana uttalanden var förbjudna i enlighet med förbundets regler och stadgar. Det turkiska fotbollsförbundet, och Turkiet som alltså var part i målen i Europadomstolen, hänvisade till ändamålet att motverka oordning och fientlighet inom fotbollsvärlden och motiverade sanktionerna med att sådana uttalanden som stör den fredliga andan inom idrotten, inte är skyddade av yttrandefriheten.

Europadomstolen höll inte med Turkiets resonemang och angav i avgörandet att argumentet för sanktionerna inte visade stöd för att förbundet på ett adekvat och korrekt sätt, och i enlighet med Europadomstolens praxis för proportionalitet, hade balanserat yttrandefriheten mot andra intressen, så som att motverka oordning och fientlighet inom fotbollsvärlden. Turkiet hade inte kunnat påvisa att de skäl som fotbollsförbundet angett för att motivera de omtvistade åtgärderna var vare sig relevanta eller nödvändiga i ett demokratiskt samhälle. Turkiet dömdes därför till skadestånd (både ekonomisk och ideellt

⁶⁰ *Öneryıldız v. Turkey*, no. 4893/99, ECtHR 2004, para 101.

⁶¹ *Conforti* (2004) s. 134.

⁶² *Sedat Doğan v. Turkey*, no. 48909/14, ECtHR 2021; *Naki and Amed Sportif Faaliyetler Kulübü Derneği v. Turkey*, no. 48924/16, ECtHR 2021; *Ibrahim Tomak v. Turkey*, no. 54540/16, ECtHR 2021.

skadestånd), i enlighet med ett positivt ansvar för det turkiska fotbollsförbundets handlingar, vilka stred mot Europakonventionen och kränkte de tre kändandes yttrandefrihet.⁶³

Det bör nämnas att skyddet inte är absolut. Målet *Šimunić v. Croatia* gällde den kroatiska fotbollsspelaren Josip Šimunić som under en fotbollsmatch ropade en fras med kopplingar till den kroatiska revolutionsrörelsen som enligt den kroatiska staten grundar sig i fascistiska och rasistiska ideologier och således symboliserade hat och fientlighet gentemot människor av andra religiösa och etniska bakgrunder. Den nationella domstolen, som fastställde sanktionen mot Šimunić hade enligt Europadomstolen relevant och tillräckligt stöd för domslutet och Europadomstolen ansåg dessutom att sanktionen stod i proportion till den otillåtna handlingen. En rättvis balans mellan yttrandefriheten å ena sidan, och samhällets intresse av att främja tolerans och respekt samt motverka främlingsfientlighet hade uppnåtts. Den nationella domstolen hade således agerat ”within their margin of appreciation”.⁶⁴

⁶³ Ibid.

⁶⁴ *Šimunić v. Croatia*, no 20373/17, ECtHR 2019.

4 Analys

Yttrandefriheten inom idrotten är idag ett godkännande snarare än en rättighet, där idrottsförbund ger sitt medgivande när de själva anser att en åsikt är lämplig eller gynnsam för sporten. Dessutom har den starka autonoma ställningen i samhället inneburit tämligen fria tyglar i utformandet av regler och stadgar, och idrottsrörelsen har i princip helt undgått rättslig granskning av dess interna angelägenheter.

Svaret på frågeställning nummer ett är således att FIA tämligen fritt kan införa art. 12.2.1.n i ISC och därmed inskränka Formel-1 förarens yttrandefrihet. Varken CAS, ICA eller allmän domstol har lagt sig i sådana föreningsrättsliga beslut och inte heller Europadomstolen har angett att en sådan regel i sig står i direkt konflikt med Europakonventionen eftersom privata aktörer inte är bundna av traktatet.

Idrottsrörelsen har länge kunnat motivera denna inskränkning av yttrandefrihet med hänvisning till neutralitetsprincipen och målet att stå fri från politik och polarisering. Denna välmenande princip grundar sig i viljan att skapa en inkluderande arena, öppen för alla. Att en så stor och betydelsefull rörelse ska vara fristående från rättssystemet, och kunna styra sin verksamhet utan hänsyn till omvärldens regler, är dock ett orealistiskt önsketänkande.

FIA har skapat ett regelverk där de förhåller sig neutrala i politiska frågor, så länge det lönar sig. Den inte så neutrala neutralitetsprincipen inom FIA innebär således att förarna tvingas till tystnad, såvida de inte vill uttrycka något som gynnar FIA som förbund. Så som regeln är utformad kan FIA på egen hand styra sina medlemmars yttranden till att stå i linje med organisationens intressen. På så sätt kan FIA i praktiken alltså bryta mot den neutralitetsprincip som de själva uttrycker är så avgörande för möjligheten att hålla idrotten fri från politiskt inflytande. Att FIA kan besluta om vad en medlem får och inte får uttrycka står självklart i strid med yttrandefrihetens grundläggande syfte att öppet få uttrycka sig, oavsett åsikt.

Att CAS anger att yttrandefriheten ska ställas i relation till den eventuella skada som yttrandet kan leda till för idrottsorganisationen innebär att idrotter som finansieras av länder som är mindre benägna att erkänna mänskliga rättigheter i högre grad kommer att begränsa idrottarnas rätt att yttra sig. Resultatet blir således att lika situationer kan behandlas olika beroende på vilken idrott det rör sig om och inom vilket europeiskt territorium.

Som ett teoretiskt exempel skulle uttalanden som stödjer HBTQ-personer inom den svenska idrotten inte leda till några större kontroverser, medan stödet för HBTQ-rättigheter under polska idrottsevenemang skulle kunna resultera i stora negativa effekter, till exempel i form av indraget finansiellt stöd, och därmed rättfärdiga en begränsning av yttrandefriheten.⁶⁵ Detta resulterar i en inkonsekvent applikation av neutralitetsprincipen, beroende på kommersiella och finansiella intressen, och i slutändan ett inkonsekvent skydd för idrottares rätt att yttra sig.

Fram till 2018 var det mycket oklart om någon överhuvudtaget kunde ställas till svar för idrottsrörelsens kränkningar av mänskliga rättigheter. Idrotten som privat aktör är som bekant inte bunden av mänskliga rättigheter och staten har en begränsad kontroll över idrottens interna angelägenheter. Skiljedomstolar har inte jurisdiktion på området och har traditionellt tagit avstånd från att tillämpa mänskliga rättigheter. Även allmänna domstolar har länge undvikit att befatta sig med föreningsrättsliga beslut och sanktioner och har angett att varken idrottsförbundet eller staten kan hållas ansvarig.

Europadomstolen klargjorde dock läget genom erkännandet av staters positiva ansvar för idrottsförbund genom målet *Mutu & Pechstein v. Switzerland*. Sedan detta avgörande har den specifika frågan om yttrandefrihet inom idrotten prövats angående det turkiska fotbollförbundets sanktioner mot medlemmar som valt att yttra sina politiska åsikter och ståndpunkter. Europadomstolens praxis ger nu ett klart stöd för att sanktioner mot en idrottares yttranden måste vara nödvändiga och välmotiverade ur ett proportionalitetsperspektiv

⁶⁵ Se EU kommissionens pressmeddelande, IP/21/3668 (2021) om HBTQ-fria zoner i Polen.

och att medlemsstater inte enbart kan hänvisa till att ett uttalande skulle strida mot dess idrottsförbundets regelverk eller orsaka förbundet skada, trots idrottens föreningsrätt och möjlighet att själv styra sina interna angelägenheter. Avgörandet ställer således ett mycket högre krav än tidigare på både idrottsförbundets ”margin of appreciation” och på bevisbördan för att sanktionen ska anses rättfärdigad ur ett större samhällsligt perspektiv.

Svaret på frågeställning nummer två är således att de senare årens rättsutveckling inom Europadomstolen innebär ett starkare skydd för Formel 1-förarnas yttrandefrihet och ökade möjligheter att bestrida sanktioner från FIA gällande art. 12.2.1.n ISC. Det är dock staten (Frankrike i detta fall) som får stå till svars i Europadomstolen, medan idrottsförbundet står utanför den rättsliga processen och det eventuella skadeståndsanspråket. Det blir då upp till staten att avgöra om och hur idrottsförbundet ska stå till svars för rättighetskränkningen vilket försvåras av idrottens autonoma ställning och staters traditionella ståndpunkt att hålla sig utanför idrottens angelägenheter. I fallet med Turkiet hade både nationella allmänna domstolar och staten stått på fotbollsförbundets sida i den rättsliga processen och det är därmed osäkert om Turkiet skulle välja att på något sätt straffa fotbollsförbundet för den rättighetskränkning som Europadomstolen fastställde. Idrottsförbunden kan med andra ord gå helt fria från ansvar och fortsätta kränka yttrandefriheten med hänvisning till neutralitetsprincipen så länge staten inte väljer att gå in och reglera området.

4.1 Slutord

Lewis Hamilton fortsätter sin kamp för det han tror på. I det senaste F1 loppet, Miami Grand Prix, 7 maj 2023, uttryckte Hamilton återigen sin ståndpunkt i politiska frågor när han använde sin regnbågsfärgade hjälm i stöd för HBTQ-samhället i Florida där lagar som förbjuder skolor att utbilda elever i sexuell läggning och könsidentiteter nyligen stiftats.⁶⁶

⁶⁶ K. Li & Long (2023).

I really do continue to stand with the LGBTQ community and I'm wearing a rainbow flag on my helmet this weekend. I just really want to continue to support the community here and let them know that I stand with them, and I hope they continue to fight against it.⁶⁷

Det återstår att se om FIA väljer att sanktionera Hamilton för budskapet på hjälmen och i sin tur hur Hamilton väljer att bestrida de eventuella sanktionerna. Klart är dock att FIA kan gå helt fria från ansvar även om en rättighetskränkning bekräftas av Europadomstolen.

⁶⁷ Ibid.

Källförteckning

Internationella dokument

Europeiska Rådet i Nice, 7–9 december 2000, Ordförandeskapets slutsatser, Bilaga IV, 'Utkast till uttalande om de särskilda kännetecken för idrott och idrottens sociala funktion i Europa som bör beaktas vid genomförandet av den gemensamma politiken', <https://www.europarl.europa.eu/summits/nice2_sv.htm#an4>, besökt 04-27-2023

Förenta nationerna Resolution 69/6, *Sports as a means to promote education, health development and peace*, A/RES/69/6 (31 oktober 2014), <<https://digitallibrary.un.org/record/783553?ln=en#record-files-collapse-header>>

Litteratur

Bakircioglu, Onder (2007) 'The application of the Margin of Appreciation Doctrine in Freedom of Expression and Public Morality Cases', *German Law Journal*, vol. 8 no 7, s. 711-733.

Casini, Lorenzo (2012) 'The Making of Lex Sportiva by the Court of Arbitration for Sport, i: Siekmann, Robert C. R. & Soek, Janwillem (red.), *Lex Sportiva: What is Sports Law?*, Haag: ASSER International Sports Law Series, s. 149-171.

Chappelet, Jean-Lou (2010) *Autonomy of sport in Europe*, Strasbourg: Council of Europe Publishing.

Conforti, Benedetto (2004) 'Exploring the Strasbourg Case-Law: reflections on state responsibility for the breach of positive obligations, i: Fitzmaurice, Malgosia & Sarooshi, Dan (red.), *Issues of state responsibility before international judicial institutions: the Clifford chance lectures*, London: Hart Publishing, s. 129-138.

Di Marco, Antonio (2021) 'Athlete's Freedom of Expression: The Relative Political Neutrality of Sport', *Human Rights Law Review*, vol. 21 nr 3, s. 620-640.

Duval, Antoine (2022) 'Lost in Translation? The European Convention on Human Rights at the Court of Arbitration for Sport', *The International Sports Law Journal*, vol. 22, s. 132-151.

Hillestad Thune, Henriette (2012) 'Idrett og menneskerettigheter', i: Kjenner, Gunnar-Martin (red.), *Idrett og juss*, 4 uppl., Oslo: Universitetsforlaget, s. 387-409.

Kleineman, Jan (2018) 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Lund: Studentlitteratur, s. 21-46.

Lavrysen, Laurens (2014) 'The scope of rights and the scope of obligations: positive obligations', i: Brems, Eva & Gerards, Janneke (red.), *Shaping rights in the ECHR: the role of the European Court of Human Rights in determining the scope of human rights*, Cambridge: Cambridge University Press, s. 162-182.

Lindholm, Johan (2014) *Idrottsjuridik*, Stockholm: Nordstedts juridik.

Malmsten, Krister (1995) 'Konflikter inom idrottsrörelsen', *SvJT*, s. 497-509.

Mitten, Matthew J (2014) 'The court of arbitration for sport and its global jurisprudence: International legal pluralism in a world without national boundaries', *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, vol. 30 nr 1, s. 1-44.

Nafziger, James (2012) 'Lex Sportiva', i: Siekmann, Robert C. R. and Soek, Janwillem (eds.), *Lex Sportiva: What is Sports Law?*, Haag: ASSER International Sports Law Series, s. 53-67.

Norberg, Johan R., & Lindholm, Johan (2021) 'När idrottens och samhällets normsystem kolliderar': I Norberg, Johan R., Dartsch Nilsson, Christine & Faskunge, Johan, *Idrottens riskzoner: om vägar till trygg och trovärdig idrott*, Umeå: Centrum för idrottsforskning, s. 49-86.

Pérez González, Carmen (2022) 'The effective application of international human rights law standards to the sporting domain: Should UN monitoring bodies take central stage?', *The International Sports Law Journal*, vol. 22, s. 152-164.

Schwab, Brendan (2018) 'Embedding the human rights of players in world sport', *The International Sports Law Journal*, vol. 17 nr 1, s. 214-232.

Serby, Tom (2017) 'Sports Corruption: Sporting Autonomy, Lex Sportiva and the Rule of Law', *Entertainment and Sports Law Journal*, vol. 15 nr 1, s. 1-9.

Shinohara, Tsubasa (2021) ‘Which state parties should be held responsible for the implementation of positive obligations under the ECHR in sports-related disputes?’, *The International Journal of Sports Law*, vol. 22, s. 332-342.

Stoyanova, Vladislava (2020) ‘Fault, knowledge and risk within the framework of positive obligations under the European Convention on Human Rights’, *Leiden Journal of International Law*, vol. 33 nr 3, s. 601-620.

Federation Internationale de l’Automobile (FIA) dokument

FIA Guidance on the Principle of Neutrality (2023), <https://www.fia.com/sites/default/files/fia_guidance_on_the_principle_of_neutrality_-_2023-02-17.pdf> (besökt 01-04-2023).

FIA International Tribunal (2023), <<https://www.fia.com/international-tribunal>> (besökt 28-04-2023).

FIA International Court of Appeal (2023), <<https://www.fia.com/international-court-appeal>> (besökt 28-04-2023).

FIA International Sporting Code (2021), <https://www.fia.com/sites/default/files/2021_international_sporting_code_fr-en_clean_18.01.2021_0.pdf> (besökt 27-04-2023).

FIA International Sporting Code (2023), <https://www.fia.com/sites/default/files/2023_international_sporting_code_fr-en_clean_9.01.2023.pdf> (besökt 27-04-2023).

FIA Judicial and Disciplinary Rules (2023), <<https://www.fia.com/file/181150/download>> (besökt 30-04-2023).

FIA Statutes (2023), <https://www.fia.com/sites/default/files/2023_fia_statutes_fr-en_clean.pdf> (besökt 27-04-2023).

The FIA, <<https://www.fia.com/fia>> (besökt 04-04-2023).

Övrigt

Association of Recognised International Sports Federations (ARISF) members, <https://www.arisf.sport/fed-3-fia_f_d_ration_internationale_de_l_automobile> (besökt 05-04-2023).

Association of Recognised International Sports Federations (ARISF) Statutes (2021), <https://www.arisf.sport/download/arisf_statutes_as_adopted_at_ga_20211215_virtualga_revrlc_clean.pdf> (besökt 05-04-2023).

EU Kommissionen, 'EU founding values: Commission starts legal actions against Hungary and Poland for violations of fundamental rights of LGBTIQ people', pressmeddelande, IP/21/3668, 2021, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_3668 (besökt 05-05-2023).

Internationella Olympiska Kommittén (IOK), Olympic Rules (1949), <https://stillmed.olympic.org/Documents/Olympic%20Charter/Olympic_Charter_through_time/1949-Olympic_Charter.pdf> (besökt 04-04-2023).

Internationella Olympiska Kommittén (IOK), Olympic Charter (2021), <https://stillmed.olympics.com/media/Document%20Library/OlympicOrg/General/EN-Olympic-Charter.pdf?_ga=2.167383998.163381685.1680594700-1039937054.1680094454> (besökt 04-04-2023).

K. Li, David & Long, Dustin (2023) F1 star Lewis Hamilton will wear rainbow helmet to stand with Florida's LGBTQ community', *NBC News*, <<https://www.nbcnews.com/nbc-out/out-news/fl-star-lewis-hamilton-wear-rainbow-helmet-lgbtq-rights-rcna82989>> (besökt 12-05-2023).

Noble, Jonathan (2020) 'FIA looking into Hamilton's anti-racism T-shirt at Mugello', *Motorsport.com*, <<https://www.motorsport.com/f1/news/hamilton-breonna-taylor-shirt-fia-mugello/4875139/>> (besökt 04-04-2023).

Winter, David (2021) 'Sports Justice in France', *Dávila & Associés*, <<https://wdassocies.com/en/sports-justice-in-france>> (besökt 04-05-2023).

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1990 s. 687.

NJA 2001 s. 511.

Europadomstolen

Ibrahim Tomak v. Turkey, no 54540/16, 18 May 2021.

Mutu & Pechstein v. Switzerland, no. 40575/10 and 67474/10, 2 oktober 2018.

Naki and Amed Sportif Faaliyetler Kulübü Derneği v. Turkey, no. 48924/16, 18 May 2021.

Šimunić v. Croatia, no 20373/17, 22 January 2019.

Sedat Doğan v. Turkey, no. 48909/14, 18 May 2021.

Öneryıldız v. Turkey, no. 4893/99, 30 november 2004.

Court of Arbitration for Sport (CAS)

*AEK Athens & SK Slavia Prague v. Union of European Football Association (EUFA)*1999, Court of Arbitration for Sport, 98/200.

Amandou v. Federation Internationale de Football Association (FIFA) 2012, Court of Arbitration for Sport, 2011/A/2433.

Federation Française de Natation v. Ligue Européenne de Natation 2010, Court of Arbitration for Sport, 2009/A/1957.

George Yerolimpos v. World Karate Federation (WKF) 2014, Court of Arbitration for Sport, 2014/A/3516.

Irina Deleanu v. Federation Internationale de Gymnastique (FIG) 2013, Court of Arbitration for Sport, 2012/A/3041.

Jibril Rajoub v. Federation Internationale de Football Association (FIFA) 2019, Court of Arbitration for Sport, 2018/A/6007.

Sheikh Khalid Al Qassimi & Abu Dhabi Racing Team v. Federation Internationale de l'Automobile (FIA) 2015, Court of Arbitration for Sport, 2015/A/3872.

Xavier & Everton FC v. Union of European Football Association (EUFA) 2001, Court of Arbitration for Sport, 2000/A/290.